ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՑ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՇԱԲԱԹ 22 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1869 — ԹԻՒ 871

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Եթէ գաղղիական լրագրաց հրատարակածներուն հաւատ ընծայելու ըլլանք, Տոլմացխայի ապստամբութիւնը վտանգաւոր և ծանր հետևութիւն մի պիտի ունենայ. ինչու որ Ռուսիայի մատը անոր մէջն է կըսեն և կըյաւելուն թէ, Աւստրիօ-Հունգարական կառավարութիւնը պաշտօնական կերպիւ բացատրութիւն խնդրեր է Բէդէրզպուրկի դահլիճէն՝ այս ապստամբութեան վերաբերեալ քանի մը դէպքերու վրայօք, որոնք Ռուսիոյ մասնակցութեանը ապացոյց կրնան համարուիլ։ Եթէ Բէդէրզպուրկի դահլիճին տալու բացատրութիւնները գոհացուցիչ չըլլան, Աւստրիօ-Հունգարական կառավարութիւնը՝ Ռուսիոյ հետ ունեցած իր յարաբերութիւնները պիտի դադրեցնէ եղեր։

Այս լուրերը խիստ ծանր են անշուշտ, եթէ հիմնաւոր ըլլան. բայց բոլորովին անհիմն են ալ չեմք կրնար ըսել, ինչու որ փարիզէն ամսոյս 15էն հասած հեռագիր մի կըծանուցանէ թէ Տոլմացխայի ապստամբութիւնը նոր զօրութեամբ կըվերսկսանայ և դառաապղցիները մասնակից ու գործակից կըլլան անոր։ Նոյն յայտմանէ աւստրիական օրագրի մը մէջ հետևեալը կըկարդամք. «Զայն մի կըպատմի թէ Գառատաղի իշխանը որոշեր է հաստատուն պահել իր չէզոքութիւնը մինչև 'ի 15 Նոյեմբերի. բայց եթէ մինչև այն ժամանակ ապստամբութիւնը զսպուած և վերջացած չըլլայ, պիտի սկսուի 25,000 դառաղցի զինուորաց հրաւէրը ընդունիլ և ապստամբաց հետ միանալով Քաթարօ քաղաքին տիրել։ Այս նաւահանգիստէն քիչ մը հեռու Ադրիական ծովուն մէջ կըպտըտին երկու Ռուսաց ֆրէկաթ և Իտալիոյ նաւատորմիղը՝ որուն հրամանատար է Վիքթոր-Էմմանուէլ Թագաւորին որդին Աօսթէի դուքսը»։

Գաղղիոյ մէջ քանի մը ամիսէ 'ի վեր, կառավարութեան թոյլատուութեամբը, լրագրաց ազատութիւնը այն աստիճանի հասած է, որ իւրաքանչիւր ոք ուզածը և միտքէն անցածը համարձակապէս կըգրէ, ամեն տեսակ ամբաստանութիւնները, թշնամանքը և յարձակումները կըհրատարակուին կառավարութեան դէմ. վերջապէս լրագրաց ազատութեան ուրիշ սահման մի չէ դրուած բայց միայն լրագրապետին պատկառանքը։ Բայց որովհետև ռամկապետական անպատկառ խմբագիրներ ալ կան, ասոնցմէ շատերը իրենց թերթերուն մէջ յայտնապէս կըսեն թէ Նաբոլէոն կայսրը մեծ ոճրագործ մ'ըն է, ազգին նախատինքն է, չարագործ մը՝ որ արժանի է ամենէն մեծ պատժոյ։ Նոյն յայտմանէ յայտնապէս ապստամբութիւն կըքարոզեն, հասարակապետական վարդապետութիւնները ամեն առթիւ գովութեամբ կըյիշատակեն և կընդդիմադրեն կայսերական կառավարութեան դէմ. զոր խստութեամբ կըվատահամբաւեն և անոր կործանումը իբրև ազգին կամքը և իբրև մօտաւոր կըհռչակեն։

Այս ամեն գրուածները կայսրը կըկարդայ և հոգ չըներ. այլ ընդհակառակն կուրախանայ. վասնզի ազգին մեծագոյն մասը, ողջամիտ գաղղիացիները և հասարակաց կարծիքը բարոյապէս կըդատապարտեն գլխեալ անպատկառ գրիչները և իրաւունք կուտան Նաբոլէոն կայսեր խոհական ընթացքին. որով հոգ տարաւ զինուորական հզօր զօրաբանակ մի պատրաստ ունենալու միշտ 'ի պաշտպանութիւն ազգին՝ ընդդէմ ներքին խռովայոյզ ռամկապետականաց. որոնք մեծ փորձանք և նոր ապստամբութեան մի պատճառ կրնային ըլլալ, եթէ ազգային կառավարութիւնը տկար ըլլար։ Բայց լրագրաց այս տեսակ չափազանց ազատութիւնը՝ որուն օրինակը մինչև ցայսօր չէ տեսնուած աշխարհիս որևէ մէկ կողմը, մինչև երբ արդեօք պիտի դիմանայ Գաղղիոյ մէջ։— Տակաւին յայտնի չէ. բայց տպագրութեան վերայ դրուած օրէնքները ջնջուած չեն հաստատուն կըմնան. և թէպէտ կառավարութիւնը փորձ մը ընելու համար թոյլ տուած է որ լրագրաց ազատութիւնը բոլորովին անսանձ մնայ ժամանակ մը, այսու ամենայնիւ երբոր ուզէ կարող է հաստատել օրինաց տրամադրութեանցը համեմատ լրագրապետաց ոմանց անպատկառ ընթացքը պատժել և զսպել, որոց ծայրայեղ գաղափարները, և հանապազօրեայ թշնամալից հրատարակութիւնները վերջապէս սկսան զզուանք պատճառելու ողջամիտ Գաղղիացւոց։

Ստոյգ է թէ զինուորական մեծ զօրութեան մը վերայ կռթնած կառավարութիւն մի՝ կրնայ անվախ արհամարհել այսպիսի գայթակղական և գրգռիչ հրատարակութիւնները, բայց փոքրիկ ժողովուրդ և տկար հասարակութիւն մի. որուն վարչական իշխանութիւնը միայն բարոյական զօրութեան վերայ հիմնեալ է, յայտնի է թէ այս տեսակ հրատարակութեց առջև ամենևին չկրնար դիմանալ։ Վարչութիւնը խաղալիկ կըլլայ ժողովրդեան բուռն կրից, բարոյական զօրութիւնը կըտկարանայ շուտով և վերջապէս կըխորտակի, և անոր տեղը անիշխանութիւնը կուգայ, կընստի և կըտիրէ. որ՝ ինչպէս յայտնի է, չարագոյն է ամենէն անկարգ վարչութենէ։

Գաղղիոյ օրէնսդիր ժողովը ամսոյս 17—29ին բացուած պիտի ըլլայ. ուր զանազան խնդրոց վրայօք սաստիկ վիճաբանութիւններ պիտի ըլլան ըստ ամենայն երևմանց, և տարակոյս չկայ թէ խորհրդանոցին մեծագոյն մասը պիտի աշխատի տպագրութեան այժմեան անզուսպ և գայթակղական ընթացքը կարգի դնել 'ի հանգարտութիւն ազգին մեծագոյն մասին։

Իտալիոյ թագաւորին վտանգաւոր հիւանդութեան փարատիլը և անոր քաջառողջութեան վերահաստատուիլը, նմանապէս իր թագաժառանգ որդւոյն արու զաւակ մի ծնանիլը մեծ ուրախութիւն պատճառեցին իտալական ժողովրդոց, որոց 'ի սկզբանէ անտի սիրելի է Վիքթոր-Էմմանուէլ Թագաւորը։

Իտալական բարլամէնթը ամսոյս 6—18ին բացուեցաւ պատուական ճառախօսութեամբ մը՝ զոր թագաւորական պաշտօնակալ մի կարդաց փոխանորդութեամբ. Այս ճառախօսութեամբ վեհա. Վիքթոր-Էմմանուէլ նախ՝ իր խորին երախտագիտութիւնը կըյայտնէ վասն հրապարակական սիրալիր յայտարարութեանց զորս ժողովուրդը ըրաւ իր հիւանդութեան ժամանակը և իր թոռին Նաբոլիի իշխանին ծննդեան բարեպատեհ առթիւ։ Այս վերջին ուրախալի դէպքին համար ըսաւ, թէ նոր երաշխաւորութիւն մ'ըն է հայրենեաց միութեանը և ազատութեանը համար։ Օտար տէրութեանց հետ ունեցած Իտալիոյ յարաբերութիւնները խիստ գոհացուցիչ են։ Հռոմի մէջ գումարուելու տիեզերական ժողովոյն նկատմամբ ճառախօսութիւնը կըսէ թէ իտալական դահլիճը եպիսկոպոսաց նոյն մայրաքաղաքը երթալուն ամենևին արգելք չդրաւ։ Նորին Վեհափառութիւնը կըյուսայ թէ յիշեալ ժողովը պիտի յաջողի համաձայնութիւն մի հաստատելու 'ի մէջ կրօնի և գիտութեան, 'ի մէջ քրիստոնէական կաթոլիկ հաւատոյն և քաղաքակրթութեան։ Բայց որ և է դիպուածի մէջ, թագաւորը հաստատապէս որոշած է անփոփոխ պահել տէրութեան իրաւունքը և ազգային արժանաւորութիւնը։

Մէնապրէազօրապետին նախագահութեամբ եղած պաշտօնէից խորհուրդը իր հրաժարականը տուաւ թագաւորին. Նորին Վեհափառութիւնը զինի ընդունելոյ զայն, հրաւիրեց զմօսիւ Լանցա որ պաշտօնէից նոր խորհուրդ մի կազմելու աշխատի։

Եգիպտական խնդիրը տակաւին կատարելապէս չվերջացաւ. այսու ամենայնիւ կըզրուցուի թէ բարձրապատիւ Խըտիւը՝ ըստ խնդրոյ մեծ տէրութեանց, միտք ունի 'ի Կ. Պօլիս երթալ մօտերս և իր ամենախոնարհ յարգանքը մատուցանել յատս օգոստափառ Սուլթանին։ Եթէ այս լուրը ստոյգ ըլլէ, տարակոյս չկայ թէ Բարձրագոյն Դրան և Եգիպտոսի Խըտիւին մէջ մնացած փոքրիկ տարաձայնութիւնը բնաւ վերջացած կըհամարուի։

Ահաւասիկ թարգմանութիւնը նամակին՝ զոր անցեալները փոխարքայն յղարկեց 'ի պատասխանի Մեծ-Եպարքոսին վերջին գրութեանը։

«Մեծին Բրիտանիոյ վեհմա. դեսպանին նամակէն որ յղարկուած էր առ Անգղիոյ հիւպատոսին, որ և հաղորդեց ինձ անոր իմաստը, իմացայ Ձեր Բարձրութեան խնդիրն միտքը 'ի մասին գործակալաց զորս հօրկ կըլլայ ինձ յղել, կել երրամն յԵւրոպա՝ բանախօսելու համար Եւրոպիոյ տէրութեանց հետ 'ի վերայ մասնաւոր պայմանագրութեանց զորս ընել պէտք կըլլայ՝ առանց զորս ելքիւ ինձ տրուած արտօնութեանց հրովարտակին սահմանեալ են։ Յանկացայ որ Ձեր Բարձրութիւնը նորէն աչքէ անցնէ զնոյն հրովարտակը, յղարկեցի զայն իմ Գարու-Քէհեայիս՝ պատուիրելով նմա որ ձեզ հաղորդէ զայն։ Վերոյիշեալ նամակին իմաստէն կըհասկցուի որ մասնաւոր պայմանագրութիւններ ընելու պաշտօնիւ յԵւրոպա յղարկուած եգիպտական գործակալաց խնդրոյն նկատմամբ՝ Բարձրագոյն Դրան միտքն զայն ըլլալ է, որպէսզի այս գործակալներն միայն առաջին անգամ օսմանեան դեսպանաց միջնորդութեամբ ներկայացուին արտաքին գործոց պաշտօնէից առանց այս դեսպաններու յիշեալ եգիպտական գործակալաց պաշտօնին խառնուելու։ Թէպէտև 1284ին շնորհուած հրովարտակին 'ի վեր եգիպտական գործակալները իրենք իրենց և առանց միջնորդի կըներկայանան արտաքին գործոց պաշտօնէից՝ այսու ամենայնիւ Նորին Վեհափառութեան օգոստափառ անձին վերայ իմ ունեցած անհուն կան սիրալիր զգացմանցս նոր ապացոյց մի տալու նպատակաւ, նմանապէս անոր կառավարութեան դիտաւորութեանց համաձայնելու փափաքս յայտնելու համար, կըփութամ փութացնել միջնորդը ընդունիլ և յետ այսորիկ անոր համեմատ վարուիլ։ Ստուգած գիտէ թէ որչափ երախտապարտ եմ Ձեր Բարձրութեանը՝ որ հաճեցաւ այս կէտս ալ պարզելու։ Նոյն յայտմանէ յարժանահաւատ անձանց իմանալով թէ պարտաւոր պիտի ըլլամ իմ կառավարութեանս յանձնուած երկրին եկամտից և ծախուց ցուցակը (պիւտճէ) Բարձրագոյն Դրան ներկայացնել, սիրելի է ինձ հաւատալ թէ այս լուրը ստոյգ է։ Ասկէ Ձեր Բարձրութիւնը բարեհաճելով յիշելու ապահովութիւնը տալ ինձ թէ Ն. Վեհափառութեան կամքը հաստատուն պահել է 1841էն 'ի վեր հետզհետէ կայսերական հրովարտակներով ինձ շնորհուած արտօնութիւնքը, յորս կախմանց և ստուգութեան կըփութամ։

«Այժմ միայն մէկ կէտ կըմնայ, որ է փոխառութիւն ընելու իշխանութիւնը. սակայն վստահ եմ հաստատապէս թէ այս կէտն ալ շուտով պիտի կարգադրուի կայսերական հրովարտակաց զօրութեամբը և Ձեր Բարձրութեան արդարասէր վեհ զգացմամբը՝ զոր աշխարհ ամենայն կըծանաչէ։ Եւ ստուգիւ եթէ ծանր ուշադրութեամբ քննուի այս կէտը, կըտեսնեմք թէ՝ որովհետև այս խնդրոյն նկատմամբ դրուելու պայմանը միայն պիտի հասցնէ մեծ և պզտիկ ամեն գործոց Եգիպտոսի դատաւորին՝ որուն կառավարութիւնը յանձնուած է ինձ միայն օգտոտ. Սուլթանին բարեխնամ շնորհիւը, յայտնի է թէ յայժմ վերջին անգամ Եգիպտոսի շնորհուած արտօնութեանց հրովարտակը արժէք մի պիտի չունենայ։ Եթէ գործը այսպէս չըլլար, գիտեմ որ ուրիշ պարտաւորութիւն մի պիտի չունենայի բայց միայն Ձեր Բարձրութեան մէկ պարզ ազդարարութեանը հնազանդիլ։

«Տարակոյս չունենալով թէ Ձեր Բարձրութեան ամեն ազդարարութիւնները և նամակները կատարեալ անկեղծութեամբ և ամենամաքուր դիտաւորութեամբ գրուած են, իմ կողմանէ ես ամենայն անկեղծութեամբ

կը խօսիմ ձեզ՝ վստահանալով ինձ տրուած բարեբաստ առաջնորդութեանը վերայ թէ Նորին Վեհափառութիւնը կամք չունի նուազեցնել իւր կայսերական առատաձեռնութեամբ շնորհուած արտօնութիւնները, ինչպէս նաև վստահ եմ ձեր կատարեալ արդարասիրութեանը և խոհեմութեանը վերայ, որոնք գերագոյն կերպիւ պանծալի կը հանդիսացնեն զԲարձրութիւն Ձեր։

«Կը յուսամ թէ այս կէտն ալ ընդունելով ինչպէս որ վերը բացատրուած է, պիտի բարեհաճիք բարեխօս ըլլալ օգոստափառ Սուլթանին առջև, աւելցնելու համար Ն. Վեհափառութեան իմ վերայ ունեցած մարդասէր բարձր խնամքը, որ ինձ համար աւելի արժէք ունի քան զբոլոր աշխարհ և քան զամեն պարունակեալն 'ի նմա։

Սուէզի ջրանցքին բացուիլը։

Նոյեմբերի 4–16ին առաւօտուն Գաղղիացոց կայսրուհին Էկլ շոգենաւով հասաւ 'ի նաւահանգիստն Բոր-Սայիտի՝ անհամար թնդանօթայ արձակմամբ ողջունուելով։ Այս ողջոյնները բոլոր օրը շարունակուեցան 'ի պատճառս այցելութեանց զորս 'ի Բոր-Սայիտ գտնուող վեհապետները և արքայազուն իշխանները իրարու կընէին. և այս առթիւ արձակուած թնդանօթներուն շատութեանը վերայ մեր ընթերցողաց գաղափար մի տալու համար կը ծանուցանենք թէ միայն Հոլանտիոյ պատերազմական շոգենաւը՝ որուն մէջն էր բարձրա. Հանրի իշխանն, 600 անգամէն աւելի թնդանօթ արձակեր է։

Նոյն օրը կէսօրէն ետև լատինական կղերը, ինչպէս նաև իւլէմաները՝ ըստ տնօրէնութեան բարձրապատիւ Խըտիվին, ամենայն ջերմեռանդութեամբ համառօտ աղօթք մի ըրին ծովեզերքը՝ Աստուծոյ պաշտպանութիւնը հայցելու համար ջրանցքին կատարեալ յաջողութեանը վերայ։ Այս արարողութենէ ետև, կայսրուհին հեռագիր մի քաշել տուեր է 'ի Փարիզ՝ ծանուցանելով Նաբոլէոն կայսեր թէ ողջամբ հասաւ 'ի Բոր-Սայիտ, և մողական մեծավայելչութեամբ ընդունուեցաւ, յաւելցնելով թէ իւր կենացը մէջ երբէք նմանօրինակ բան մի չէ տեսած։

Նոյեմբերի 5–17ին բոլոր շոգենաւերը մեկնեցան Իսմայիլիա երթալու. ուր ըստ եւրոպացւոց երեկոյեան ժամը 9ին հասան հետևեալ կարգաւ։ Առջևէն Էկլ շոգենաւը կերթար, որուն մէջ կը գտնուէր Էօժէնի կայսրուհին. անոր կը հետևէր Էլիզապէթ շոգենաւը՝ որուն մէջն էր Ֆրանչիսկոս-Յովսէփ կայսրը. անոր ետևէն կուգար Հէրթա շոգենաւը՝ իւր մէջն ունենալով Բրուսիոյ թագաժառանգ իշխանը և Հէսսի դքսութեան Լուի իշխանը. յետ այնորիկ Հոլանտիոյ թագաւորական շոգենաւը կուգար, իւր մէջն ունենալով յիշեալ տէրութեան Հանրի իշխանը. 'ի վերջոյ անգղիական փոքէ շոգենաւը կուգար. որուն մէջն էր Կ. Պոլսոյ անգղիական դեսպան միստր Էլլիօթ և Միջերկրական ծովուն անգղիական նաւատորմիղին հրամանատար սըր Ալէքսանդըր Միլնէ ծովակալը՝ ուղեկցութեամբ 2 թնդանօթակիր (քանոնիէր) անգղիական նաւուց։ Ասոնց կը հետևէին գրեթէ 74 ուրիշ շոգենաւեր, որոց կարգն էին Բէլիզ, Կարպիէհ և Պէհէրա շոգենաւերը. Այս միջոցիս Սուէյիզէն հասան չորս մեծկակ շոգենաւեր. որով Կարմիր ծովուն Միջերկրականին հետ միաւորութիւնը յաջողութեամբ կատարուեցաւ։

Բարձրապատիւ փոխարքայն իւր շոգենաւով ամսոյս 7–19ին Սուէյիզ հասաւ և հետևեալ օրը նոյն ճանապարհորդութիւնը Էօժէնի կայսրուհին ևս ամենայն յաջողութեամբ ըրաւ Էկլ շոգենաւով. որուն հետևեցան միւս վեհապետական և իշխանական շոգենաւերը և վերադարձան յԻսմայիլիա։

Այս տիեզերական մեծ դէպքը մեծաւ ուրախութեամբ և հրապարակական ցնծութեամբ տօնախմբեցաւ ջրանցքին երկու եզերքը. որոնք՝ և մանաւանդ Իսմայիլիա նորաշէն գեղեցիկ քաղաքը փառաւորապէս լուսաւորուած էին։ Նոյեմբերի 6–18ին երեկոյին մեծ հացկերոյթ և շքեղ պարահանդէս մի տրուեցաւ Իսմայիլիայի մէջ 'ի կողմանէ բարձրապատիւ Խըտիվին 'ի պատիւ իւր կայսերական և թագաւորական հիւրերուն։ Կը հաստատեն թէ 3000 հոգիէն աւելի ներկայ գտնուեցան պարահանդիսին։

Սուէյիզի ջրանցքին լայնութիւնը 100 մէթրի չափ է. իսկ խորութիւնը առայժմ ութ մէթրէն աւելի չէ կըսեն։ Հարիւր վաթսուն հազարմէթր է ջրանցքին երկայնութիւնը. ուսկից շոգենաւով անցնելով տասն և հինգ ժամուան մէջ Բոր-Սայիտէն՝ այսինքն Միջերկրական ծովէն Կարմիր ծովը կերթուի։ Այս սքանչելի յաջողութիւնը գիտութեամբ, յարատևութեամբ և դրամով ձեռք բերուած է. յաջողութիւն՝ որ մեծ պատիւ կընէ բարձրա. Խըտիվին և կըպսակէ մօսիւ տը Լէսէփսին անխոնջ աշխատութիւնը. որուն 'ի վարձատրութիւն՝ Նաբոլէոն կայսրը Պատուոյ Լէգէօնի մեծ խաչը շնորհեց անոր և փոխարքայն Օսմանիէ կարգին շքանշանաւ պատուեց զնա։

Կը հաստատեն թէ աւստրիական Լօյտի ընկերութիւնը առաջիկայ Յունուար ամսոյն մէջ առաջին շոգենաւը պիտի յուղարկէ Թրիեստէն՝ որ ուղղակի գծիւ Սուէյիզէն անցնելով Պոմպա երթայ։ Յիշեալ շոգենաւը Թրիեստէն զանազան ապրանք պիտի բեռնաւորէ Հնդկաստանի համար. ուսկից բամպակ և նոյն երկրին ուրիշ բերքերը պիտի տանի յԱւստրիա։ Աւստրիոյ վաճառականութեան պաշտօնեայ մօսիւ տը Բլէնէր հրաւիրեր է, կըսեն, երկաթուղեաց ընկերութիւնները համաձայնիլ Լօյտի ընկերութեան հետ 'ի մասին յատուկ գնահատութեան վարձուց շոգեկառաց՝ 'ի դիւրութիւն և 'ի յառաջադիմութիւն նոր կարգադրուելու այս ուղղակի երթևեկութեան,

ՕԳՆԱԿԱՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Շատ անգամ կըպատահի որ վաճառականները՝ գործքերը դարձնելու մայր դրամոյ անբաւականութեանը պատճառաւ, չեն կրնար առևտուրնին ընդարձակել իրենց բաղձանացը համեմատ, կամ 'ի պատճառս առևտրական տագնապի մը կամ շատ ապրանք մթերանոցը անվաճառ մնալուն համար, կամ ուրիշ ո՛ և է պատճառաւ վայրկենական դժուարութիւններէ արգիլուելով կըստիպուին՝ այս դժուարութեանց դարման մի տանելու նպատակաւ եւ մանաւանդ իրենց յարգը անվնաս պահելու համար՝ չափազանց զոհողութեանց յանձնառու ըլլալ։

Առևտրական պատուէրընկալ (Le Mandataire commercial) հաստատութիւնը, որուն գրասունը 'ի Փարիզ Սէն–Տընի արուարձանը թիւ 172 Լաֆայէթ փողոցին անկիւնը կըգտնուի (172, faubourg Saint-Denis) եւ զոր մօսիւ Լ. Ֆ. Վինեռոն (M. L. F. Vigneron) հիմնադրած է ու կըկառավարէ, նպատակ ունի օգնել վաճառականաց չափաւոր պայմաններով։

Մանտաթեր քօմմէրսիալին գործքերն ասոնք են.

Ամեն տեսակ ապրանաց վերայ դրամ փոխ տալ եւ նոյն ապրանքները վաճառել, եւ 'ի հարկին անմիջապէս ստակ ընել զանոնք։

Ամեն արժէթղթոց վերայ թէ՛ գաղղիական եղեր եւ թէ՛ օտար՝ դրամ փոխ տալ. նմանապէս արտօնագրերու, եկամուտներու, պարտամուրհակաց վերայ եւայլն։

Յարգ (քրէտի) բանալ, Վանքայի արժէք անցնել՝ տեղեկութիւն առնալու տեղ մը ցոյց տալով փոխառուին կողմանէ, կամ մէկը պարզապէս յանձնառու ըլլալով սահմանեալ պայմանաժամերուն վճարել։

Երեսփոխանութիւն ընել, վաճառել քօմիսիօնով եւ ամեն տեսակ ապրանաց աւանդապահ ըլլալ։

Մասնաւոր տեղեկութեանց եւ պայմաններու համար գրելու է, նամակին ծախքը վճարելով՝ առ պարոն

2 Լ. Ֆ. ՎԻՅՆԷՐՕՆ

Էքսմանիէր քօրն քօնբայնի Լիմըթըտ ընկերութիւնը իմաց կուտայ բամպակի վաճառականաց թէ, Բըրքաղամի մէջ ունեցած շոգեշարժ մեքենայի իւր գործատունը՝ բամպակը կըմաքրէ կուտը անոր միջէն հանելով 'ի գին 27 դուրուշի կենդինարը՝ բամպակէն ելած կուտը տիրոջը թող տալով։ Եւ այս գինով ու պայմանաւ յանձնառու կըլլայ մաքրելու զբամպակը թէ շատ ըլլայ անոր քանակութիւնը եւ թէ քիչ։

Նոյն գործարանին մէջ յիշեալ ընկերութիւնը բամպակի հակերը ճնշելու պատուական մեքենէ եւս ունի, ու յանձնառու կըլլայ աժան գնով պալեաները ճնշելու այսինքն բրէսա ընելու. որով բամպակի հակերը ապահովութեամբ Բըրքաղամէն Իզմիր կըյուղարկուին առանց վախ ունենալու անձրևէն եւ հակերէն բամպակ գողցուելէ։ Այլեւ վերոյիշեալ ընկերութիւնը Իզմիրի մէջ երկու մեքենայ (բրէսա) ունի, հանդերձ հարկաւոր եղած ամեն գործիքներովը. որոցմէ մէկը մեծ եւ միւսը փոքրիկ է։ Այս երկու մեքենաները չափաւոր գիներով պիտի վաճառէ. ուստի ուզողը կրնայ մանրամասն տեղեկութիւններ առնալ յիշեալ ընկերութեան գրասենեակը դիմելով։

1 Գործակալ Թ. Պ. ԲԻՁ

ԱԶԳԱՅԻՆ

Ինչպէս Արշալուսոյ նախընթաց թուոյն մէջ խոստացած եմք, անաւասիկ կըհրատարակեմք վսեմ. Օտեան էֆէնտիին մատուցուած ազգային հանրագրութիւնը, հանդերձ 50ի չափ պատգամաւորաց ուղերձովը, որով ընկերակցեալ էր հանրագրութիւնը։

Առ վսե. Գրիգոր էֆէնտի Ս. Օտեան,

Ազգասէր տէր։

Մեծ ցաւօք սրտի կարդացինք Օրագրոյն մէջ Ձեր Վսեմութեան հրաժարական տալը պաշտօնէութենէ։

Մեր ցաւը իրաւացի է, վասնզի Ձեր Վսեմութեան հաղուագիւտ յատկութիւնները 'ի մօտոյ փորձով շօշափեցինք և տեսանք՝ ազգային վերջին տագնապալից անցքերուն մէջ, երբ Ձեր անկեղծ միջնորդութիւնը չի գլացաք ուր որ անկ էր, ազգին իրաւանց պաշտպան կենալու, անոր ճշմարիտ ցաւերը բացատրելու և դարմանն առնելու։ Այս հոգին է որ կընկատուի 'ի ձեզ, կառավարութեան պաշտօնէի մը վրայ. այս հոգին է որ կըսիրուի ընդհանուր ողջամիտ հասարակութենէն. և ասոր համար իրաւունք ունինք ցաւ զգալու ձեր հրաժարականին վրայ, այնպիսի առենի մէջ, յորում այժմ պէտք ունին ազգային գործերը ձեր արի բազկին և արդիւնաւոր քրտանց, աջակցութեամբ հասարակաց սիրելի Նորին Տէր Ս. Պատրիարք Հօր։

Ձեզի համար ինչպէս տէրութեան և ազգին շահերն մէկ են, նոյնպէս են մեզի համար ալ։ Մէկը միւսէն զատել, ուրիշ ուրիշ քաղաքականութիւններ նկատել, առանց մեզի անհնարին ցաւ և վիշտ են։ Հայ ժողովուրդը խորին ապաւորութեամբ կըփափաքի այս անկեղծ յայտարարութիւնն ընել. ո՞վ հնարեց կամ ստեղծեց այս տեսակ խնդիրներ. ո՞վ և ի՞նչ բան պատճառ տուաւ այս տեսակ մտաւոր ապաւորութեանց. ո՞ւ քանի մ'անձ յառաջ բերաւ. Ալի փաշան ալ իր մէկ հրամանագրին մէջ միթէ այս տեսակ անցուդարձներու կարևորութիւն տուած չէ՞ր. ի՞նչ հարկ կայ Հայ ժողովրդեան հպատակի կարգալ սիրոյ և հաւատարմութեան։

Թէպէտ ըսուի թէ մերերը պղտոր ստոր քաղաքականութիւններու գործիքներ կամ նշաններ նկատուած ըլլան. բայց Հայ ժողովուրդը, որ իր ամբողջութիւնն ու կեանքը Օսմանեան բարեխնամ կառավարութեան հովանաւորութեան ներքև պահած է և կրնայ պահել միշտ, մի թէ հնա՞ր է որ օտարներու թելադրութեանց, եթէ կան, անսայ. միթէ ամեն օր իր շուրջը պատահած դէպքերն և եղելութիւնները զինքը բաւական չե՞ն համոզելու, որ այս տեսակ պղտորութիւններն օտար քաղաքականութեան կամ անոնց վարձկաններուն երևակայական հրահանգներն են, բարեխնամ տէրութեան առջև ազգը կասկածելի երևցնելու և վնասակարաբար, և թէ տէրութեան և թէ ազգին վնասին իրենց շահ հանելու։ Այսպիսի փափուկ ժամանակի մէջ, Ձեր Վսեմութիւնը միայն կրնայ ազգին զգացմանց և արդար բաղձանքին ճշմարիտ թարգման կանգնիլ, և անհետ ու բնաջինջ ընել այն տարաձայնութիւնները, որոնք ազգին ճշմարիտ բաղձանաց հետ ոչ կըհամաձայնին և ոչ ալ օգուտ մ'ունին անոնց։ Ձեր Վսեմութիւնն ալ իբրև Հայ գիտէ անշուշտ թէ ինչ են ազգին արդար բաղձանքները. ազգն իբրև հպատակ օսմանեան՝ կուզէ որ իր ամբողջութիւնը պահէ օսմանեան կայսրութեան ամբողջութեան մէջ. վասնզի իր մահն ու կեանքը անոր հետ կապուած է. ազգին ամեն մէկ անհատը կուզէ որ ինչքը պատիւը և կեանքը ապահովուած տեսնէ, որ միանգամայն բարեխնամ կառավարութեան բաղձանքն է. և այս մասին օրըստօրէ մեծ քայլեր առնելուն ալ շատ ապացոյցներ կան. ազգը կուզէ որ իր վարչական ազգային իրաւունքները վայելէ միշտ, ինչպէս որ կըվայելէ ցարդ, և բարեխնամ կառավարութեան առջև ունենայ այն դիրքը, ինչպէս որ ունէր ցարդ, բոլոր հպատակ ազգաց կարգին մէջ։ Ասոնք են իր բաղձանքները, որ միանգամայն նուիրագործուած են բարեխնամ կառավարութեան հրովարտակներով։

Մեզի մեծ ցաւ է որ անկեղծ և ազդու միջնորդութիւն մը ազգը չէ կրցեր վայելել ցարդ. և աւելի մեծ կըլլայ այս ցաւը, երբ սա՛ ալ վայելել սկսելու առեննիս, անկէ կըզրկուինք։ Այս պատճառաւ ներկայ հանրագիրն ըստորագրելով պարտ կըհամարինք Ձեր Վսեմութենէն

խնդրել, որ ետ առնուք ձեր հրաժարականը, և ազգային վարչութիւնը ըստ ձեր խոստման օրինաւորութեան մէջ մտցնելով և անոր գործակից ըլլալով՝ ձեր սկսածը 'ի գլուխ հանէք: Ազգին երախտագիտութիւնը ձեր վարձքը պիտի ըլլայ:

5 Հոկտեմբեր 1869:

Պատճէն պատգամաւորաց ուղերձին:

Սոյն հանրագրութիւնները Ձեր Վսեմութեան ներկայացնելու առաջին հարկ կը համարինք համառօտիւ մը բացատրել թէ ինչ պատճառաւ յառաջ եկած է ժողովրդեան այս հանրագրութիւնը:

Հոկտեմբեր 5 թուականը, զոր կը կրէ հանրագիրը, նշանաւոր օր մ'էր: Գաղղիոյ կայսրուհւոյն Բերա Հայ համայնքական եկած օրն էր, երբ թէ Պօլսեցի և թէ գաւառացի բազմաթիւ Հայեր ալ հանդէսը տեսնելու համար դիմեր էին Բերա: Հոն մասնաւոր խմբի մը մէջ, ուր կը գտնուէին թէ Պօլսեցի և թէ գաւառացի Հայեր, կայսրուհւոյն այս այցելութեան վանազան մեկնութիւններ տալէ ետքը, մեր ազգային Պատրիարքարանի վիճակին վրայ խօսիլ սկսան: Այս վիճակը յայտնի է. աւելի պէտք չէ որ երկարօրէն բացատրենք. ազգին վիճակն ու բողոքներն ալ ներկայացուած հանրագիրներու մէջ յայտնի են. ուստի սանկ վիճակի մէջ Ձեր Վսեմութեան այսպիսի հանրագրով մը դիմելը պատշաճ համարեցինք, և ազգը անշուշտ ու գործունեայ վիճակի մէջ չթողլու քաղաքականութեանն ապաւինելու և յանուն ժողովրդեան եղած յայտարարութեանց վերջ տալու և բարեխնամ կառավարութեան և ազգին շահերն իրարմէ տարբեր և բաժնուած երևցնել ուզող ստոր քաղաքականութեանց տկար գործիքներուն աշխատութիւնը բառնալու նպատակաւ այս հանրագրութեան ձեռք զարկինք: Այս ըսելով, եւ չպիտի քաշուինք աւելցնելու, այլ ասկէ ետև մեր Ս. Պատրիարքը գալէն ետքը Միացած ամեն պարագայի մէջ, թէ հարկ ըլլայ, պիտի երևանք ուր որ անկ է, և ժողովրդեան անունը գործիք ըլլալէ զգուշցնելու ամեն ջանք 'ի գործ պիտի դնենք:

Մասնաւորապէս գաւառացի հանրագրող ազգայիններս կը փութանք յայտնել որ ժամանակը հասած կը կարծենք Պատրիարքն ու պատրիարքարանը Պօլսեցւոց ձեռքէն ազատելու, և աւելի գաւառականաց վիճակին զարմանին պլալեցնելու. ուստի սանկ պարագայի մէջ թէ Ձեր Վսեմութեան և թէ ձեր նմանեաց անձնուիրութեան օժանդակութիւնը վայելելու համար կը ձեռնենք, ինչպէս այս անգամ, նոյնպէս եթէ հարկ ըլլայ՝ ուրիշ առիթներու մէջ ալ յայտնելու պիտի փութանք:

Ընդունեցէք, վսեմ. Տէր, մեր բոլորին յարգանաց հաւատալիքը, զոր հանրագրին ստորագրող ազգայնոց կողմէն ես կը մատուցանենք ձեզ:

Հետևեալ նամակը ձեռքերնիս ուշ հասնելով՝ չկրցանք մեր նախընթաց թուոյն մէջ 'ի լոյս ընծայել. հետևաբար այսօր կը հրատարակեմք զայն 'ի տեղեկութիւն մեր ընթերցողաց:

Գահիրէ 5—17 Նոյեմբեր 1869:

Յարգոյ խմբագիր Արշալուսոյ,

Վերջապէս եգիպտահայքն ունեցան իւր Առաջնորդը, զոր իւր երեսփոխանաց քուէիւքն ընտրած և ուզած էր և որոյ գալստեանը դէմ մեծ արգելքներ հանուած էր երկու տարիէ 'ի վեր: Սակայն ինքնատանելորդ դարուս մէջ լուսաւորեալ աշխարհի մը վերայ ժողովրդեան բարձր կամքը կը յաղթանակէ միշտ: Այս ըսածնուս հաստատութեան վկայութիւնն այս անգամ Եւրոպայէն բերելու հարկ չմնաց, օրինակ է Աստուած: Ինչու որ ահա այս օրերս մեր աչքին առջև երկու պայծառ օրինակ կը տեսնենք, որ ազատասիրաց արդարև մեծ հաճութիւն կը պարգևէ: Ժողովրդեան կամացը համեմատ Կ. Պոլիս իւր Հայրիկը Պատրիարք ունեցաւ, և Եգիպտոս՝ թէպէտ քիչ մը ուշ և շատ պժուարութեանց դէմ մաքառելով, բայց վերջապէս իւր ընտրած Առաջնորդին տիրացաւ: Ահա երկու յաղթանակ ժողովրդական իրաւանց: Ուստի կուրախանամք մեծապէս ո՛չ միայն գերա. Մեսրոպ արքեպիսկոպոսի գալստեանը վերայ, այլ առաւել ևս ժողովրդեան կամաց փառաւոր յաղթանակին վերայ, որ արդիւնքն է լուսաւորեալ դարուս. և կոյր կը համարուին անոնք որ կը տեսնեն սակայն և չեն իմանար:

Ես կաթուղիկոսի, Պատրիարքի, Առաջնորդի վրայ յոյս դնողներէն չեմ: Ազգը՝ յոյսն իր վրայ դնելու է և ոչ մ'որ և իցէ եկեղեցականի վրայ. որովհետև օգուտ չի կրնար ծագիլ առանց ժողովրդեան մասնակցութեան:

Ես գաղափարաց լուսաւորուելուն ու յառաջանալուն վրայ կը խօսիմ. որով ժողովրդեան իրաւունքը յաղթող կը հանդիսանայ. և ահա այս պարագայիս մէջ ալ գիս հրճուեցնող կէտն ասիկա է:

Աղեքսանդրիոյ հեռագիրն արդէն աւետեր էր քաղաքիս ազգայնոց՝ Նորին Սրբազնութեան հասնիլը. վասնորոյ գրեթէ բոլոր Հայք երկաթուղւոյն կայարանը գումարուեր էին Հոկտեմբեր 28ին օրը և անհամբեր կըսպասէին Նորա գալուստը շնորհաւորելու: Կէսօրէն չորս ժամ ետքը հասաւ կառաշարքը և Սրբազանն ոտք կոխեց 'ի Գահիրէ և կորզնէր այն հոյակապ խուռն բազմութիւնը կղերին և աշխարհականին՝ որ մատչէր 'ի համբոյր աջոյ Նորին Սրբազնութեան: Կայարանին սպասման սրահին մէջ քիչ մը հանգստանալէ յետոյ, Սրբազանը մտաւ այն շքեղ կառքը՝ զոր վսեմ. Նուպար փաշան հաճեր էր խրկել իւր ապարանքէն, և դէպ յեկեղեցի դիմեց բազմաթիւ կառաց ուղեկցութեամբ և քաղաքապահ զօրականաց երկկարգեան խմբի մը առաջնորդութեամբ: Եկեղեցւոյն մէջ շքեղ պատրաստութիւններ եղած էին Նորին Սրբազնութիւնը արժանաւորապէս ընդունելու և դպրացին աշակերտները զինուորութեան եղած էին եկեղեցւոյն դուրս: Ուստի Նորին Սրբազնութիւնը եկեղեցիին մօտ կառքէն իջնելով զգեստաւորեցաւ՝ ինչպէս նաև եկեղեցականաց դասը, և հոյակապ երգօք մտաւ 'ի սուրբ եկեղեցի՝ ցանուած ձիթենւոյ ճիւղերուն վրայէն քալելով՝ որ ժողովրդեան կողմէն խաղաղութեան արտայայտութիւն կըցուցնէր:

Ս. Եկեղեցւոյն մէջ գոհաբանական աղօթքը կատարուելէ ետքը՝ 'ի ձայն երգոց յառաջնորդարան ելաւ Սրբազանը. ուր երգոց աւարտմանէ ետև՝ դպրացին յառաջացեալ տղայոց մին՝ բոլոր աշակերտաց կողմանէ գեղեցիկ ճառ մը կարդաց 'ի շնորհաւորութիւն գալստեան Նորին Սրբազնութեան և անոր վրայ ունեցած յոյսերնին ցուցնելու: Սրբազանը պատասխանեց թէ գոհ է իրեն վրայ եղած վստահութենէն, և ամենայն զօրութեամբ պիտի ջանայ՝ ազգայնոց ակնկալութիւնը պսակելու, միայն թէ նոքա միաբան ըլլալով իրենց մէջ նըպաստամատոյց ըլլան իրեն ջանիցը: Որով և հանդէսը վերջացաւ և ժողովուրդը գոհ սրտիւ ցրուեցաւ իւրաքանչիւրոք իր տեղը:

Հոկտեմբեր 31ին մեր Առաջնորդ գերապ. Մեսրոպ սրբազանը ուղեկցութեամբ երկու քահանայից Սուէզ գնաց, հոն ջրանցքին բացման հանդիսին Հայոց կողմանէ ներկայացուցիչ ըլլալու նպատակաւ, որ այսօր տեղի պիտի ունենայ:

Կը խոստովանիմ թէ մեր Ս. Առաջնորդին գալստեանը վրայ ուրախութիւնս ընդհանուր և յայտնելս հաստատուն է թէ իւր հեզահամբոյր և շահեկող բնաւորութեամբ, ինչպէս որ արդէն ինքզինքը սիրելի ընծայած է մեծաց և փոքունց սկսեալ 'ի բարձրապատիւ խըտիվէն, կը ջանայ միշտ նոյն սիրով վարուիլ ժողովրդեան հետ, յիշելով թէ անոր ընտրութեամբ ու կամօքը Առաջնորդ կարգուած է, հետևաբար աշխատիլ ամենայն զօրութեամբ ազգային յառաջդիմութեան և ազգային գործոց կարգադրութեան համար. զորս տեսնելով՝ հետ զհետէ ձեզ հաղորդելու հաճութիւնը պիտի ունենամք:

* * *

Աբէլեան Գուլասպեանց հրիտակին համար, որուն գումարը հանդերձ մինչև ցայսօր բանեցած տոկոսովը գրեթէ 10,000 լիրայի կըհասնի, անցեալները հեռագիր քաշուեցաւ առ վեհափառ կաթողիկոսն ամենայն Հայոց 'ի կողմանէ Իզմիրի և Մանիսայի ազգային Հոգաբարձութեան, աղաչելով զՆորին Բարձրագոյն Սրբազնութիւնը, որպէսզի այս քաղաքաց աղքատներուն և չքաւոր աշակերտաց տառապանքը և արտասուքը օգոստափառ ամենողորմած Աղեքսանդր կայսեր յուշ ածելով, նոյն հրիտակին ազատութիւնը և զայն յիշեալ խղճալեաց յանձնուիլը աղդու կերպիւ խնդրէ 'ի Նորին կայսերական Վեհափառութենէն յանուն Հայոց ազգին.

Յայտնի է թէ հանգուցեալ Աբէլեան Գուլասպեանց Գրիգոր աղան իւր կտակը ըրած է 'ի նպաստ Իզմիրի և Մանիսայի հիւանդանոցաց և դպրատանց. բայց անհիմն և անվաւեր պատճառներով այս կտակին դրամը տակաւին չյանձնուեցաւ ազգին աղքատացը, և ամենադժբաղդաբար յարքունիս գրաւուելու վտանգին մէջ կըգտնուի. Այս վտանգը Ռուսիոյ ամենողորմած վեհափառ կայսրը միայն կրնայ փարատել ազգասիրական ուղղակի բարեխօսութեամբ՝ մեր առատաձեռն Հօր հասարակաց վեհափառ Ս. կաթողիկոսին ամենայն Հայոց:

Այս նպատակաւ, և քանի մը հարիւր ստորագրութեամբ յատուկ աղերսագիր մի շարադրուելով, այս օրերս ռուսական շոգենաւով յուղարկեցաւ 'ի Ս. Էջմիածին:

ԱՌԱՋՆՈՐԴ

Հայերէն եւ Յունարէն զրուցատրութեանց:

Երկու հարիւր տասներկու երեսէ բաղկացեալ պատուական գիրք մըն է, զոր աշխատասիրած և տպագրել տուած է 'ի Կ. Պօլիս մեծարգոյ պարոն Թ. Ա. Պարտիզպանեան ուսումնական երիտասարդը՝ նուիրելով զայն Հելլենացւոց Գէորգ Առաջին թագաւորին: Նորին Վեհափառութիւնը մարդասիրաբար ընդունելով այս նուէրը, իւր արտաքին գործոց պաշտօնեան յատուկ նամակաւ մի կըծանուցանէ շնորհակալական ողջոյնը Կ. Պօլսոյ Հելլենական դեսպանին, որ և կըփութայ գրով իմացնել զայն յիշեալ աշխատասիրութեան հեղինակին: Այս երկու նամակները հրատարակուած են զրուցատրութեանց գրքոյն սկիզբը:

Աւելորդ կըհամարիմք յունարէն լեզուին ուսման կարևորութեանը վրայօք երկարօրէն խօսիլ. քանզի անոր հարկաւորութիւնը և օգտակարութիւնը յայտնի է բոլոր ազգայնոց, մանաւանդ Իզմիր և Կ. Պօլիս և ուրիշ ծովեզերեայ քաղաքները բնակող Հայոց. որոնք առհասարակ քիչ մը կըխօսին յունարէն լեզուն. հետևաբար իրենց գիտցածը զարգացնելու և կատարելագործելու մեծապէս նպաստամատոյց կրնայ ըլլալ հայերէն և յունարէն զրուցատրութեանց այս գիրքը:

Կըվաճառի 'ի Կ. Պօլիս կեսարծաթ մէճլիսի հանը:

ՎԻԿՏՕՐ ՀԻՒԿՕՅԻ ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Թարգմանութիւն պարոն Գրիգորի Չիլինկիրեան եւ տպագրութիւն Տէտէեան:

Այս պատուական վիպասանութեան 'ութերորդ հատորը արդէն 'ի լոյս ընծայուեցաւ և մնացեալ 2 հատորներն ևս շատ չանցած պիտի հրատարակուին. Յիշեալ գործոյն ամբողջ թարգմանութեան՝ այսինքն 10 հատորոց բաժանորդութեան գինը՝ 150 ղուրուշ է միշտ. իսկ իւրաքանչիւր հատորը զատ զատ՝ 18 ղուրուշի կըծախուի 'ի Տէտէեան ապարանն.

ԳԵՂԱՏՆԻՔ ՓԱՐԻԶԻ

Յայտնի է թէ Լօժէն Սիւ գաղղիացի հռչակաւոր մատենագրին այս պատուական վիպասանութիւնը թարգմանութեամբ Մամուրեան մեծարգոյ Մ. Մատթէոսի, հատոր առ հատոր հետզհետէ կըհրատարակուի 'ի Տետեան տպարանն Զմիւռնիոյ:

Անցեալները յիշեալ վիպասանութեան հինգերորդ հատորը 'ի լոյս ընծայուեցաւ եւ մնացեալ երեք հատորներն ալ ոչ յետ բազմաց պիտի հրատարակուին:

Իւրաքանչիւր հատորին գինը 15 ղուրուշ է եւ կըծախուի 'ի Տետեան տպարանն: Ամբողջ գրքին բաժանորդագրութեան գինը 90 ղուրուշ է, եւ Միջ-քաղաքի բաժանորդաց համար 80 ղուրուշ:

ՀԱՅ ԸՆԹԵՐՑԱՏՈՒՆ ԶՄԻՒՆԻԱՅ

Այսպիսի ընթերցատան մի հաստատութեան հարկաւորութիւնը թէպէտև 'ի բազմաց հետէ զգալի եղած էր քաղաքիս ուսումնասէր երիտասարդաց մէջ, սակայն գրեթէ ամենքը առևտրական գործովք զբաղեալ՝ անոնցմէ շատերը բաւական կըհամարէին և կը համարին իրենց բոլոր ուշադրութիւնը ազգին նիւթական ամենահարկաւոր յառաջդիմութեանը նուիրել, գոհ ըլլալով հասարակ միջոցներով ձեռք բերուած և ձեռք բերուելու դրագիտական և կենցաղագիտական չափաւոր ծանօթութիւններէն. Բայց այս գաղափարին ամենքն ալ համամիտ չգտնուեցան, և ոմանք պնդեցին՝ անշուշտ մեծ իրաւամբ, թէ ազգային նիւթական և ուսումնական յառաջդիմութիւնները՝ որոնք իրարու նպաստամատոյց և գործակից են միշտ. միևնոյն իրաւունքը ունին ազգային երիտասարդաց ծանր ուշադրութեանը վերայ և պէտք է որ՝ անոնց անխոնջ և խոհական ջանիւքը 'ի միասին քալեն և 'ի միասին զարգանան. Հետևաբար ըստ առաջարկութեան ազգին երկու երևելեաց՝ մեծարգոյ տեարց Գարեգին Յօ. Փափազեան աղայի և Կոստանդեան Գալուստ աղայի, վերոյիշեալ Հայ ընթերցատունը հիմնադրեցաւ և անոնց ազգասիրական և ուսումնասիրական յորդորանօք և ջանիւքը արդէն վաթսունէն աւելի բաժանորդ ունեցաւ. որոյմէ իւրաքան-

չէ որ տարին երկու օսմանեան լիրա պիտի վճարէ նոյն ընթերցատան ծախուցը համար ։

Հայոց Թաղին մէջ տեղը՝ Հանգուցեալ Տէր Գրիգորի տան վերի յարկը պատրաստուած է այս ընթերցարանին սրահը․ ուր ազգային լրագիրներէ, ամսական տետրակներէ, նորատիպ օգտակար գիրքերէ 'ի զատ, օտար լեզուաւ և մանաւանդ գաղղիարէն լրագիրներ, ամսական ընտիր տետրակներ և պիտանի գիրքեր պիտի գտնուին․ հետևաբար տարակոյս չունիմք թէ կենսագրականութեան հետևող ուսումնասէր խոհեմ երիտասարդաց համար խիստ հաճելի և զուարճալի ժողովարան մի պիտի ըլլայ այս նորահաստատ Հայ ընթերցատունը, և սիրելի է մեզ յուսալ թէ նախամեծար ևս պիտի համարուի քան զուրճարանն քարթան Բաջոյի․ ուր շատերը կըյաճախեն գիշեր և ցորեկ ։

ՕՐԱՑՈՅՑ 2870 ԱՄԻՆ

Թէ Երուսաղէմի եւ թէ Կ․ Պօլսոյ Օրացոյցներ չափաւոր գնով կը ծախուին Տանձէքիճեան Գ․ Հայրապետի գրատունը, Ս․ Ստեփաննոս եկեղեցւոյ մեծ դրան դիմացը ։

Կոստանդնուպօլսէն հասած ազգային լուրերը միշտ ձախորդ և ցաւալի են․ Թէպէտև ամենապատիւ Խրիմեան Ս․ Պատրիարքը յիշեալ մայրաքաղաքը հասաւ և 'ի պատրիարքական աթոռը նստաւ, այսու ամենայնիւ ազգային խռովութիւնները դժբաղդաբար չդադրեցան և չեն կրնար դադրիլ ցորչափ որ երկու զօրաւոր կուսակցութիւնները հաստատուն կըմնան և ցորչափ որ անոնցմէ իւրաքանչիւրը քանի մը լրագիրներ ունի իւր սկզբունքը, իւր նպատակը և իւր անձնական կիրքը յառաջ տանելու և հասարակութեան միտքը պղտորելու համար ։

Ամենապատիւ սրբազան Հայրիկը Սահմանադրութեան ամեն կանոնաց ճշգիւ գործադրութեանը համար չէ ուզեր հրապարակաւ երդում ընել․ և կարի իրաւամբ․ քանզի Սահմանադրութեան անունը կայ ինքը չկայ, անոր վերաքննութիւնը եղած չէ․ եղածն ալ ըլլալ ընդունելի չէ, վասնզի Թուրքաստանի ընդհանուր ազգին մասնակցութեամբը և հաւանութեամբը շինուած կանոնագիր մի չէ․ Կ․ Պօլսոյ Հայ ժողովրդեան մէկ մասը՝ մինչև ցայսօր իրեն խաղալիկ ըրած էր զպատրիարքարանը և զգաւառական Հայերը․ բայց յետ այսօրիկ թէ՛ Պատրիարքարանը և թէ՛ գաւառական Հայք ազատիլ կուզեն այս բռնութենէն, որ ազատասէր կոչուած կուսակցութեան մը ձեռօք 'ի գործ կըդրուի ։

Նորընտիր Ս․ Պատրիարքը՝ ժողովրդեան մէկ մասին այս ընթացքը և Սահմանադրութեան պատրաստ չըլլալը նկատողութեան առնելով ըսաւ թէ, որովհետև ինքը ազգային գործերը մինակ տնօրինելու ազատ չէ, իւր խելքին կարածը ընելու իշխանութիւն չունի, անօգուտ է որ ինքը միայն երդում ընէ․ Թէպէտև պատրաստ եմ, ըսաւ, իմ վրայ պարտք դրուած ուխտը կատարելու, սակայն կըպահանջեմ, յաւելցուց, որ երեսփոխանական ժողովը, խառն ժողովը և միւս խորհուրդներն ևս ինձ հետ ուխտեն՝ հաւատարմութեամբ, անկեղծութեամբ և միաբան սիրով աշխատելու և գործակից ըլլալու ինձ ։

Այս արդար դիտողութիւններն ամսոյ 13ին օրն ըրաւ երեսփոխանական ժողովոյն մէջ, որ ըստ խնդրոյ Նորին Սրբազնութեան, գումարուած էր 'ի պատրիարքարանն․ Երեսփոխանաց մեծագոյն մասը իրաւունք տուին ամենապատիւ Հայրիկին օրինաւոր առարկութեանցը և այս խնդրոյն նկատմամբ համառօտ վիճաբանութենէ ետև որոշուեցաւ որպէսզի Նորընտիր Պատրիարքը՝ Սահմանադրութեան միայն հիմնական սկզբանց և ոգւոյն հաւատարիմ մնալու ուխտ ընէ․ Այս որոշումէն ետև Նորին Սրբազնութիւնը՝ հանդերձ երեսփոխանաց ժողովոյն 'ի մայր եկեղեցին իջաւ և 'ի ներկայութեան 2000ի չափ ժողովրդեան ուխտեց նախ՝ հաւատարիմ մնալ ցմահ Հայաստանեայց Ս․ Եկեղեցւոյն կրօնին, աւանդութեանց և կանոնաց և զանոնք անարատ և անթերի պահելու հոգւով չափ աշխատիլ․ Երկրորդ՝ հաւատարիմ մնալ Սահմանադրութեան հիմնական սկզբանց և ոգւոյն, որ արդարութեան և եղբայրսիրութեան ոգի է, (եթէ գաւառական Հայոց իրաւունքը չյանձնարարուի)․ Երրորդ՝ հաւատարիմ մնալ Օսմանեան տէրութեան, որուն հինգհարիւր տարիէ 'ի վեր մեր ազգը հաւատարիմ հպատակն է և որուն շահը ազգին շահուն հետ նոյն կըճանաչեմ ես ըսաւ ։

Ս․ Պատրիարքը՝ այս երդումէն ետև, հարցուց ներկայ գտնուող ժողովրդեան թէ կրցա՞ւ գոհ ընել զինքը ։ Նա ժողովրդեան մեծագոյն մասը իւր գոհունակութիւնը յայտնելով՝ կեցցէ Խրիմեան աղաղակեց ։ Սակայն տարակոյս չկայ թէ երկպառակեալ ժողովրդեան մը բոլորը գոհ ընելը կարելի չէ․ ինչպէս կըտեսնուի հետևեալ ցաւալի դէպքէն՝ զոր այս կերպիւ կըպատմէ Մասիս օրագիրը ։

«Այս սրտառուչ հանդիսին վսեմութիւնը պահ մը շփոթող դէպք մը պատահեցաւ, բայց ժողովրդեան ուղղամտութիւնը շուտով վերջացուց զայն ։

Սրբազան Պատրիարքին ատենաբանած միջոցին Փանոսեան Էֆէնտին՝ որ երեսփոխանական ժողովէն առեր քաշեր էր, եկեղեցւոյն մէջ Ս․ Պատրիարքին խօսքն ընդմիջելով բարձրաձայն կոչեց․ «Սրբազան, ինչպէս որ Սահմանադրութիւնը կըպահանջէ, այնպէս պիտի երդնուք՝ կէտ առ կէտ գործադրութեանը հսկելու համար"։ Ասոր վրայ ձայներ բարձրացան Փանոսեան Էֆէնտիի դէմ, մանաւանդ այն Ծիածանի և Մասիսոյ խմբագիրները բողոքեցին, որոց հետ և ժողովրդեան բազմութիւնը, և այսպէս Փանոսեան Էֆէնտին լռեցուցին, որ բայց 'ի 1—2 հոգիէ՝ ձայնակից չգտաւ իրեն ։

Ս․ Պատրիարք հոգը ցաւելով այս անակնկալ ընդմիջման վրայ, որ իր միտքը շփոթեց և պահ մը ժողովուրդն իրար անցուց, մեղմով յանդիմանեց զՓանոսեան Էֆէնտին․ «Սիրելի, ըսաւ, թող որ խօսքս լմնցնեմ ու լմցնեմ, և եթէ չկրնամ ձեզ գոհ ընել՝ այն ժամանակ բողոքեցէք"։ Ատենաբանութիւնը լմնցնելէ ետքն ալ յատկապէս հարցուց ըսելով․ «Փանոսեան Էֆէնտի, գո՞հ ես"․ բայց պատասխան տուող չեղաւ ։ Փանոսեան Էֆէնտին հաւանականապէս գացած էր ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զմիւռնիա, 22 Նոյեմբեր ։

Այս շաբթու Ցէկանի Թիճարէթին անդամները ընտրուեցան քուէարկութեամբ ։ Այս ընտրութիւնը օրինաւորապէս և ամենայն անկողմնակալութեամբ 'ի գործ դնելու համար՝ յիշեալ ատենին նախագահ վսեմաշուք Ալթոն Էֆէնտին, որուն արդարասէր և խոհական ընթացքը ամենքը կըգովեն, բոլոր վաճառականները հրաւիրեց 'ի մեծ սրահն Թիճարէթի․ ուր մեծագոյն մասին հաւանութեամբը ընտրուեցան, մահմետական հասարակութեան համար՝ մեծա․ Գատրի Էֆէնտին․ Հայոց հասարակութեան համար՝ մեծա․ Գէորգ աղան Սաղթանեան․ Յունաց հասարակութեան համար՝ մեծա․ Ն․ Պէրպէրօղլուն և Հրէից հասարակութեան համար՝ մեծա․ Պօխօր Բասուիթին ։

—Շուէտի վեհա․ Թագաւորին Մեծ—Աստուածածնուէ Ցէմիրճիօնը, որուն վրայօք յիշատակութիւն եղած է սոյն նախընթաց թուոյն մէջ, նոյն ակումբեան պատերազմական փայլանօթով մը Աղեքսանդրիա հասեր և մնացեր է բարձրագ․ Խտիվին, վսեմա․ Նուպար փաշային և մէկ երկու եգիպտական գլխաւոր պաշտօնատարաց ընկերակցութեամբ յառաջացած էր իրեն Շուէտի վեհափառը ։ Երկու սրտիւ իմացանք և կըփութամք ծանուցանելու մեր ընթերցողաց, թէ յիշեալ մեծաշուք պաշտօնատարը՝ որ սիրելի եղած է յոյժ Շուէտի Թագաւորին, Հայ է ազգաւ, Հայաստանեայց Ս․ եկեղեցւոյ հաւատարիմ զաւակ և անունն ալ Ցէմիրճեան է, զոր լրագիրները սխալմամբ Ցէմիրճիօն գրած են ։

—Կ․ Պօլսէն կըգրեն թէ վսեմա․ Սերվէր Էֆէնտին ամսոյ 16ին երեկոյին մեկներ է Աղեքսանդրիա երթալու ։ Ն․ Վսեմութիւնը Բարձրագոյն Դրան գրաւոր վերջին որոշումը կըտանի բարձրա․ Խտիվին, 'ի պատասխանի անոր գրած նամակին, որուն օրինակը ներկայ թերթիս մէջ հրատարակուած է ։

—Չորեքշաբթի կէսգիշերին ժամ մեկուկէս երկրաշարժութեան սաստիկ ցնցում մի զգացինք ։ Շարժումը հիւսիսէն դէպ 'ի հարաւ էր և քիչ մը երկար տևեց ։

—Լսածնուս նայելով Ս․ Պատրիարքը ամսոյ 18ին պատիւ ունեցեր է օգոստա․ Սուլթանին ներկայանալու․ յորմէ մարդասիրաբար ընդունուեր է ։

—Կըլսեմք թէ Փանոսեան Էֆէնտին հրաժարեր է ազգային երեսփոխանութենէն, յառաջ բերելով թէ Սահմանադրութիւնը իւր հոգին աւանդած է Նորընտիր Ս․ Պատրիարքին բռնած ընթացքովը ։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Աֆիոնը 270 ղուրուշի ծախուելէ ետև, այժմ անոր գինը իջնելու վրայ է ։ Այս շաբթու քանի մը կողով վաճառեցաւ 255ի չէքին ։

Բամպակը գինրավաճառ է միշտ և այսօրուան գիները՝ 540–590 են ըստ տեսակին ։ Ամերիկայի տեսակ կոչուած բամպակը՝ 630ի վաճառեցաւ ։

Քէօքպոյայի գինը իջնելու հակամէտ է․ Պախրի տեսակը 320ի ծախուեցաւ կենդինարը ։

Ոսկեմին այսօրուան արժէքը 40 1/2 ղուրուշ է քիլէն և այս գնով 6000 քիլէ վաճառեցաւ ։

ՀԻՒԱՆԴԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

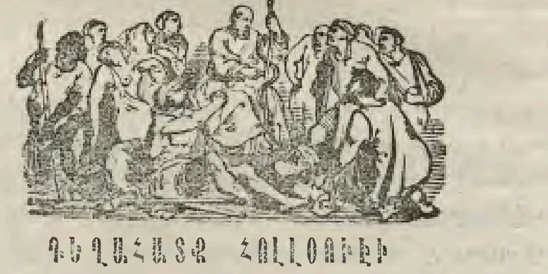

ԴԵՂԱՀԱՏՔ ՀՈԼՈՎԷՅԻ
ԶԱՆԱԶԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՔ

Մարդոյս ջղային դրութեան (սիսթէմ) շատ յոգնած ըլլալը սովորաբար մէկն է և ջիղերուն ամենափոքրիկ շարժումը կամ դողդողութիւնը վնասակար է յոյժ․ վասն զի մեր գտնելու է անոր դեղը ։ — Միակ դեղը այս է․ քիչ խմէ գինի, գարեջուր, և ոգելից ըմպելիք․ և աւելի աղէկ կըլլայ որ բոլորովին հեռանաս անոնցմէ, և ամենևին չխմես․ նմանապէս խուսափէ մի խմեր, և անոր տեղ թէյ և թեյով (չայ) գոհ եղիր ։ Կարելի եղածին չափ մաքուր օդ ծծէ, ամեն գիշեր իմ դեղահատերէս երեք կամ չորս հատ կուլ տուր մի կէր և հաւանականօրէն (օտոլը) հետևի կեցիր ։ Եթէ այս օգտակար կանոնները ճշդութեամբ 'ի գործ դնելու ըլլաս՝ միտքդ շուտով պիտի հանգստանայ, մարմինդ առողջ պիտի ըլլայ և պիտի մնաս թէ ջղաց շարժումն անհետացաւ ։

ԱՆԿԱՆՈՆՈՒԹԻՒՆՔ ԵՐԻԿԱՄԱՆՑ

Այս գործարանաց վերաբերեալ ամեն հիւանդութեանց մէջ, թէ կըկըմացը շատ աւելի կամ քիչ կըլլան կամ բնական չեն ըլլար, թէ քարը կամ աւազը երիկամանց կը հանին կամ թէ անոնց մէջ ցաւեր կը զգան մէջքին համապատասխանած մասը ։ Այն ամեն հիւանդութեանց ժամանակը պէտք է Հոլլօուէյի դեղահատերը առնել, առնել հրահանգաց համեմատ և անոր օծանելիքովը շփել երիկամանց վրայ կէս ժամ անկողին մտնելու ժամանակը ։ Այս դարմանը անմիջական օգնութիւն մի պիտի մատուցանէ, մինչև ուրիշ դեղերը զուր տեղը գործածուած պիտի ըլլան ։

ՍՏԱՄՈՔՍԻ ԱՆԿԱՐԳԸ

Ո՛ր և է դեղ մի չկրնար ստամոքսի զօրութիւնը նորոգել և աղէկցնել զայն շուտով՝ ինչպէս այս դեղահատերը որոնք անմարսողութենէ կամ վատթար կերակուրէ պատճառուած բոլոր թթուութիւնը ու կծունը և կը հանին 'ի լեարդէն (ճիյեր), ու բուն գործողութիւնը կը կարգադրեն․ ջիղերու սաստիկ ձգումը (սթօմաք) դեղերու մէջ զօրաւոր ներգործութիւն մի ունին և լերդի ու ստամոքսի ամեն անկարգութիւնները միշտ կը բժշկեն ։

ԲՈՐԲՈՔՈՒՄՆ ԹՈՔԱՑԵՑ (ղօնէսթ) ՀԱԶ ԵՒ ՀԱՐԲՈՒԽ

Շնչառութեան վերաբերեալ գործարանաց հիւանդութիւնը ամեն տարին աւելի յաճախ կը պատահի և երբեմն աւելի վտանգաւոր է ։ Անոնց գործողութեան անկարգ ընթացքին առաջին նշանները կրնան միշտ կարգադրուիլ Հոլլօուէյի հաշակաւոր դեղահատից միջոցաւ ։ Անոնք շուտով կը գործածեն արեան որ և է տաժանակիրութիւնը, կը թեթևցնեն խցուած շնչերակները, կը բարեխառնեն շնչառութեան սաստիկ աւազութիւնը և կարողութիւն կուտան շնչափողին ու թոքերուն գիրութեամբ ու կանոնաւորապէս գործելու ։ Այս դեղահատերը իրենց մաքրողական զօրութեամբը կը մաքրեն արիւնը ամեն աղտեղութիւններէ, և այն եղանակաւ կը զօրացնեն կենդանութիւնը (սիսթէմ) ընդդէմ ծխական ախտի, շնչառութեան, և ուրիշ թոքային ախտերուն ։

ՏԿԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՄՆՈՅՆ ԲՈՂԿԱՑՈՒԹԻՒՆՔ

Տկարութեան, թուլութեան և ջղայնութեան դեպքերու մէջ, որոնք որ և է ընդհանուր կամ մասնական չափազանցութենէ յառաջ եկած են, այս դեղահատից ազդեցիկ և նորոգիչ ներգործութիւնը մեծապէս օգտակար է․ քանզի մարսողութիւնը կը վերահաստատէ, մարմնոյն ամեն հիւթոց թափումը կը կանոնաւորէ, ջղային դրութիւնը կը զօրացնէ, հիւանդին միտքը կը յարդարէ և կորսուած առողջութիւնը ձեռք կը բերէ ։

Հոլլօուէյի դեղահատերը ամենէն օգտակար դեղերն են հետևեալ հիւանդութեանց համար ։

Շնչարգելութիւն,	Ցօղացաւութիւն,	Թոքացաւութիւն,
Մաղձային ախտք,	Տեսանելութիւն,	Ցաւք որովայնի,
Խիթ (ղօլնճը),	Ջրգողութիւն,	Միզարգելութիւն,
Հարբուխ,	Ընկճաւորութիւնք,	Երկրորդական,
Ծխական ախտ,	Փոլուկն,	Ախտք ընկերաց,
Թունչ (փլոնտըք),	Բորբոքական տենդ,	Անկանոնութիւնք կանանց,
Խոյլ պարանոցի,	Քար կամ խիճ միզափամփշտի,	
Վէրխօտութիւն,	Նոյի,	Մորթային հիւանդութիւնք,
Երդի հիւանդութիւնք,	Գլխացաւութիւն,	
Փորացաւ,	Ախորժանաց ախտք,	Խցողութիւնք ։

Գիտել արժան է որ ազնիւ հրահանգներ կան ամեն լեզուով որոնցմէ մէկ հատ կը գտնուի իւրաքանչիւր տուփին մէջ 'ի տեղեկութիւն հիւանդաց, ամեն պարագայից մէջ ։

Խմբագիր—տէր լրագրոյս,
Գրիգոր Գ. Պալթազարեան ։